

ІНСТИТУТ АРХЕОЛОГІЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

АРХЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В УКРАЇНІ 2018

Головний редактор

БОЛТРИК Юрій Вікторович, канд. іст. наук

Редакційна колегія

БУЙСЬКИХ Алла Валеріївна, д-р іст. наук

ГОРБАНЕНКО Сергій Анатолійович, канд. іст. наук

ЗАЛІЗНЯК Леонід Львович, д-р іст. наук, проф.

КУЛАКОВСЬКА Лариса Віталіївна, канд. іст. наук

ЛИТВИНЕНКО Роман Олександрович, д-р іст. наук, проф.

МОЦЯ Олександр Петрович, член-кореспондент НАН України, проф.

ОТРОЩЕНКО Віталій Васильович, д-р іст. наук, проф.

ПОТЕХІНА Інна Дмитрівна, канд. іст. наук

САПОЖНИКОВ Ігор Вікторович, д-р іст. наук

СКОРИЙ Сергій Анатолійович, д-р іст. наук, проф.

СУПРУНЕНКО Олександр Борисович, канд. іст. наук

ТЕРПИЛОВСЬКИЙ Ростислав Всеволодович, д-р іст. наук, проф.

ЧАБАЙ Віктор Петрович, член-кореспондент НАН України, проф.

Затверджено до друку Вченою радою
Інституту археології НАН України

Прийом матеріалів:

Польовий комітет ІА НАН України
просп. Героїв Сталінграда, 12, м. Київ 04210

тел. (044) 254-11-37, 254-11-66

факс (044) 418-33-06

e-mail: polkomia@gmail.com

Виходить за інформаційної підтримки
ВГО «Спілка археологів України»

Видання здійснене коштом
ДП «НДЦ "Охоронна археологічна
служба України"» ІА НАНУ

ОХОРОННА
АРХЕОЛОГІЧНА
СЛУЖБА
УКРАЇНИ

А-87 Археологічні дослідження в Україні 2018. Київ: ІА НАН України, 2020, 310 с.

ISBN 978-617-7810-11-6

Видання є щорічником, який готується до друку Польовим комітетом Інституту археології НАН України. Містить інформаційні повідомлення про роботу археологічних експедицій поточного польового сезону.

Стане в нагоді науковцям, студентам і всім, хто стежить за розвитком сучасної української археологічної науки.

УДК 904(477)

В оформленні обкладинки використано фото: могильника Острів 1 (В. Гнера та І. Зоценко) і фігурки предстоящої Богородиці з поселення Ходосівка-Рославське (І. Ремізовський)

ISBN 978-617-7810-11-6

© Інститут археології НАН України, 2020

© Автори статей, 2020

Редактори: О. Білинський, О. Каряка, М. Павлова; оформлення обкладинки: А. Панікарський; верстка: С. Горбаненко

Підписано до друку 25.03.2020. Формат 60 × 84 1/8. Папір офсетний.

Друк офсетний. Гарнітура Antiqua. Обл.-вид. арк. 37,9.

Ум. друк. арк. 36,2. Наклад 200 прим. Зам.

Інститут археології Національної академії наук України; 04210, м. Київ, проспект Героїв Сталінграда, 12; www.ianapi.org.ua.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 6290 від 09.07.2018 р.

ВІННИЦЬКА ОБЛАСТЬ	
МАНІГДА О., ГРАБОВСЬКА О. Робота експедиції «Уличі» у Калинівському районі	10
ПЕТРАУКАС О., ДІДЕНКО С., МИЛЯН Т., ОСА-УЛЬЧУК О. Поховання черняхівської культури з бронзовим посудом на Вінниччині	11
САЛО Б., ШЕЛЕХАНЬ О. Дослідження кургану Кладова Могила	12
ВОЛИНЬСЬКА ОБЛАСТЬ	
БАЮК В. Роботи в Історико-культурному заповіднику м. Луцька	14
СИЛАЄВ О., ІЛЬЧИШИН З., ВАШЕТА М. Рятівні дослідження на пам'ятках Роговичі 1, Роговичі 2 та Марковичі 1	16
ПЕТРАУКАС А., МАЗУРИК Ю. Розвідки на території Старосільської сільської ради Маневицького району	18
ДНІПРОПЕТРОВСЬКА ОБЛАСТЬ	
ЗАЛІЗНЯК Л., КУБЛІЙ М., ВЕЙБЕР А., ХЛИСТУН Є. Розкопки багатопарового поселення Огрінь 8	19
ПОЛІН С., ДАРАГАН М. Дослідження курганів біля м. Покров	22
РОМАНЧУК Д. Розвідка на білозерському поселенні Кукан	24
РОМАШКО О., МАРІНА З. Дослідження у Присамар'ї	26
СТАРИК О., РУТКОВСЬКА О. Пам'ятка археології поблизу смт Токівське	27
ДОНЕЦЬКА ОБЛАСТЬ	
ЗАБАВІН В., НЕБРАТ С. Поселення доби пізньої бронзи біля с. Кременівка	29
ДЕМІНА А., БІЛИНСЬКИЙ О. Розвідки поруч із заповідником «Кам'яні Могили»	31
ЖИТОМИРСЬКА ОБЛАСТЬ	
ВАШЕТА М., ПАНИШКО С., ПЕТРАУКАС А. Розкопки на північному городищі літописного Возв'язля	33
ПЕТРАУКАС А., ПЕТРАУСКЕНЕ А., ХАДАДОВА М. Розкопки середньовічної лісотехнічної споруди в Хорошівському районі Житомирської області	34
ПЕТРАУКАС А., ТИМОШЕНКО В., ХАДАДОВА М. Дослідження на городищі в м. Малин	35
ПЕТРАУКАС А., ХАДАДОВА М. Розкопки на городищі в м. Коростень	36
ПЕТРАУКАС А., ХАДАДОВА М. Розкопки на городищі в урочищі Бабина Гора в м. Олевськ ..	37
ЗАКАРПАТСЬКА ОБЛАСТЬ	
МОЙЖЕС В. Результати досліджень зруйнованих церков Ужгорода	38
ЗАПОРІЗЬКА ОБЛАСТЬ	
АНДРУХ С., ТОЩЕВ Г., ТОЩЕВ А. Дослідження Мамай-Гори	42
ДЖОС В. Розвідки на території Національного історико-археологічного заповідника «Кам'яна Могила»	42
ПАПАНОВА В., ТОЩЕВ Г., КАЇРА Ф. Розкопки курганів доби бронзи в Пологівському районі ..	43
КИЇВ	
БОБРОВСЬКИЙ Т., САВИЦЬКИЙ В., СТРИХАР М. Дослідження у садибі Софійського собору у м. Києві	45
ІВАКІН В., БАРАНОВ В., БІБІКОВ Д., ЧЕКАНОВСЬКИЙ А. Розкопки Архітектурно-археологічної експедиції ІА НАНУ по вул. Щекавицькій, 46 ...	48
ІВАКІН Г. (†), ІВАКІН В., БАРАНОВ В., ЗОЦЕНКО І., ОЛЕНИЧ А., ЩЕРБА Б., ЛАВРОВ В. Роботи на території Подолу	50
ІВАКІН Г. (†), ІВАКІН В., БАРАНОВ В., ОЛЕНИЧ А. Дослідження Архітектурно-археологічної експедиції ІА НАНУ на вул. Цитадельна, 3 ..	52
КОЗЛОВСЬКИЙ А., КРИЖАНОВСЬКИЙ В. Давньоруське кладовище по вул. Кудрявській, 24а ..	54
КОЗЛОВСЬКИЙ А., КРИЖАНОВСЬКИЙ В. Давньоруське поселення по вул. Кудрявській, 24а ..	57
ТАРАНЕНКО С., МАХОТА О., МИСЬКО Ю. Археологічний сезон у Національному Києво-Печерському історико-культурному заповіднику ..	59
КИЇВСЬКА ОБЛАСТЬ	
БІБІКОВ Д., ДЯЧЕНКО Д., ІВАКІН В. Дослідження в м. Вишгород	61
ВІДЕЙКО Михайло, БУРДО Н., СЛЕСАРЄВ Є., ВІДЕЙКО Марія. Розкопки біля с. Трипілля	62
ВІДЕЙКО Михайло, СЛЕСАРЄВ Є., ВІДЕЙКО Марія. Розвідки в Обухівському районі	65
ГОТУН І. Роботи в Гребенях на Київщині	68
ГОТУН І., БІТКОВСЬКА Т., КАЗИМІР О., КУРЗЕНКОВ М., ЛОЗНИЦЯ Т. Невідомий зарубинецький пункт у Ходосівці	69
ГОТУН І., БОБРОВСЬКИЙ Т., ЦИЛІЦЬКИЙ В. Печера у південній частині Ходосівки	71
ГОТУН І., КАЗИМІР О., БАБЕНКО Р., ОСИПЕНКО М. Розвідкові роботи у Гатному	72
ГОТУН І., КАЗИМІР О., КУРЗЕНКОВ М., ГУНЬ М. Обстеження ділянок Софіївсько-Борщагівського селища	73
ГОТУН І., КАЗИМІР О., СУХОНОС А., КУРЗЕНКОВ М. Обстеження пам'яток Ходосівського археологічного комплексу	76
ГОТУН І., СИНІЦЯ Є., БІТКОВСЬКА Т., ВОЛОДАРЕЦЬ-УРБАНОВИЧ Я. Зарубинецьке житло з урочища Фіалки в Ходосівці	77
ГОТУН І., СУХОНОС А., КАЗИМІР О. Охоронні розкопки селища Ходосівка-Чумаків Куток	80
ГОТУН І., СУХОНОС А., КАЗИМІР О., ГУНЬ М. Роботи у східній частині селища Ходосівка-Рославське	82
ГОТУН І., ПЕТРАУКАС А. Роботи на посаді літописного міста Іван	86
ІВАКІН В., БАРАНОВ В., ДЖІК М., ЗОЦЕНКО І., СОРОКУН А., МАНІГДА О. Дослідження мо-	

гильника Острів 1 та давньоруського городища в Сухолісах	87	КОЗЛЕНКО Р. Хора Ольвії: дослідження пам'яток римського часу	138
ІВАКІН В., ЗОЦЕНКО І., ОСАДЧИЙ Р., СОРОКУН А., ПЕРЕВЕРЗЄВ С. Розвідки Архитектурно-археологічної експедиції ІА НАНУ на Київщині	90	КРУТІЛОВ В. (†), ЧИСТОВ Д. Роботи на о. Березань (ділянка «О-Західний»)	140
ІВАКІН В., ПЕРЕВЕРЗЄВ С., СОРОКУН А., ХОПТИНЕЦЬ І., КУРЗЕНКОВ М. Дослідження літописного Чорнобиля	93	ПІСТРУЛІ І., ГЛАВЕНЧУК А. Дослідження стоянки Анетівка 1	142
ПЕТРАУСКАС О., АВРАМЕНКО М., БАБЕНКО Р. Розкопки пам'ятки черняхівської культури Обухів 1	95	СМИРНОВ О., БОНДАРЕНКО Д., ЗАПОРОЖЕЦЬ О. Дослідження Бондаревських джерел ..	144
КИРОВОГРАДСЬКА ОБЛАСТЬ		СМИРНОВ О., СМІРНОВ Л. Дослідження на теренах Куцурубської ОТГ Очаківського району ..	145
БЕЛЕНКО М., ГРИЦИК Ю., КОЛИБЕНКО В., ОСИПЕНКО М. Розвідки Національного музею історії України	96	ФОМЕНКО В., ТОВКАЙЛО М., ДЯЧЕНКО М., ТРЕБУХ О. Багатошарові поселення Гарді Лідина Балка	148
ВЕТРОВ Д., НЕЗДОЛІЙ О. Розвідки пам'яток кам'яної доби поблизу сіл Бирзулове та Лікареве	97	ОДЕСЬКА ОБЛАСТЬ	
КЮСАК Д. Розкопки на багатошаровій пам'ятці Мельнична Круча	100	КЮСАК Д., ДЕНИСЮК В., КОЛЕСНИЧЕНКО А. Розвідки пам'яток неоліту — енеоліту в Савранському та Балтському районах	152
КЮСАК Д., ДЕНИСЮК В., КОЛЕСНИЧЕНКО А. Пам'ятки неоліту — енеоліту в Гайворонському та Благовіщенському районах	102	ОЛЕНИЧ А., ГНЕРА В. Нововиявлені археологічні пам'ятки ранньомодерного часу Одещини ...	152
СКОРИЙ С., ОРЛИК О., ЗИМОВЕЦЬ Р., КАРАВАЙКО Д. Дослідження на півдні Кіровоградщини	103	САВЕЛЬЄВ О. Розвідки на поселенні пізньоархаїчного часу Наддніманське ХІ	153
ЛУГАНСЬКА ОБЛАСТЬ		ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСТЬ	
ТЕЛІЖЕНКО С. Моніторинг та інвентаризація об'єктів археологічної спадщини Луганщині ...	105	БАШКАТОВ Ю., БІТКОВСЬКА Т., ПЕФТИЦЬ Д. Дослідження багатошарового поселення Єрствівка ІІ ..	155
ТЕЛІЖЕНКО С. Дослідження околиць с. Шипилівка Попаснянського району	106	ГРЕЧКО Д., ДЕМЧУК Ж., КАРЯКА О., КРЮТЧЕНКО О., РЖЕВУСЬКА С. Роботи на курганах групи Б Більського некрополя	156
ТЕЛІЖЕНКО С., ІВАНИЦЬКИЙ В. Роботи в зоні зведення електроопор Донбаська-Донська та Кременська-Ювілейна	106	ГРЕЧКО Д., ДЕМЧУК Ж., КРЮТЧЕНКО О., РЖЕВУСЬКА С. Дослідження ґрунтового могильника в ур. Барвінкова Гора	158
ЛЬВІВСЬКА ОБЛАСТЬ		ГРЕЧКО Д., КРЮТЧЕНКО О. Дослідження «південного» валу Більського городища	159
ГАВІНСЬКИЙ А. Дослідження у Ставчанах на Львівщині	109	ЗАДНІКОВ С. Східне укріплення Більського городища: підсумки досліджень	160
ГАВІНСЬКИЙ А., БІЛАС Н., РИБЦЬКА М. Розкопки поселення культури лійчастого посуду Винники-Лисівка у 2017–2018 рр.	111	КОВАЛЕНКО О., ЛУГОВИЙ Р. Дослідження сотенного містечка Опішного	160
ГРИНЧИШИН Б., КОНОПЛЯ В., СИДОРОВИЧ В., СТЕБЛІЙ Н. Розкопки довкола Винниківського озера	112	ПУГОЛОВИЧ Ю. Роботи на Глинському археологічному комплексі	162
ОНИЩУК Я., БІЛАС Н., ГРИНЧИШИН Б., СИДОРОВИЧ В. Могильник римського часу біля с. Карів	115	ПУГОЛОВИЧ Ю. Дослідження Опішнянського городища	163
СІЛАЄВ О., САЛО Б. Розвідки на Львівщині	116	ШАПОРДА О. Дослідження на теренах Більського археологічного комплексу	164
ФИЛИПЧУК А. Підсумки вивчення давнього Пліснеська	118	ШРАМКО І. Західне укріплення Більського городища: підсумки досліджень	167
МИКОЛАЇВСЬКА ОБЛАСТЬ		ШРАМКО І., ЗАДНІКОВ С. Дослідження округи Більського городища	168
БОНДАРЕНКО Д., СМІРНОВ О. Поселення та святилище античного комплексу Вікторівка І ...	119	ШРАМКО І., ЗАДНІКОВ С. Дослідження поселення ранньоскіфського часу Лазьківські Ставки 1 ..	169
БУЙСЬКИХ А., ІВЧЕНКО А. Дослідження Ольвійського некрополя	121	РІВНЕНСЬКА ОБЛАСТЬ	
БУЙСЬКИХ А., ТВАРДЕЦЬКИЙ А., НОВИЧЕНКОВА М. Цитадель римського часу в Ольвії: результати українсько-польського проекту	124	ВОЙТЮК О., МАРЧУК А. Дослідження поселень та залишків укріплень Рівненської області	170
БУЙСЬКИХ А., ФОРНАСЬЄ Й., КУЗЬМІЩЕВ О. Дослідження Ольвійського передмістя	128	ВОЙТЮК О., МАРЧУК А. Дослідження центральної частини Острога	171
БУЙСЬКИХ А., ФОРНАСЬЄ Й., ШЕЙКО І., ЧЕЧУЛІНА І. Дослідження терасного міста Ольвії ..	130	ПШЕНИЧНИЙ Ю., БАРДЕЦЬКИЙ А., БОНЧКОВСЬКИЙ О. Роботи на багатошаровому поселенні Дубно — Острів Дубовець	174
ГОРБЕНКО К. Вивчення городища Дикий Сад ..	133	ЧАБАЙ В., СТУПАК Д., ВЕСЕЛЬСЬКИЙ А., ДУДНИК Д. Верхньопалеолітична стоянка Бармаки у м. Рівне	179
КЮСАК Д. Розвідки пам'яток енеоліту в Кривоозерському районі	137	СУМСЬКА ОБЛАСТЬ	
		БІЛИНСЬКА Л., БІЛИНСЬКИЙ О. Розвідки на території Сумської області	183

ГРЕЧКО Д., КАРЯКА О., КРЮТЧЕНКО О., КОРОТЯ О., ОСАДЧИЙ Є. Дослідження пам'яток скіфського часу у Сумському та Краснопілськом району	185	КУШТАН Д., ОЧЕРЕТНИЙ С. Розвідки Черкаської експедиції	236
КАРАВАЙКО Д., КАЧУРА (ПЛАКСІНА) О. Городище та поселення Ширяєво	188	МАГОМЕДОВ Б., ДІДЕНКО С., МИЛАШЕВСЬКИЙ О. Розкопки на могильнику черняхівської культури біля с. Легедзине	239
ТЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛАСТЬ		МАРЧЕНКО О., СИВОЛАП М., ПРЯДКО О., ДЕТКІН А., БОРИСОВ А. Обстеження поселення в урочищі Залізки 2	240
СТРОЦЕНЬ Б. Дослідження Тернопільського замку	191	МОГИЛОВ О., ЛЯШКО Ю., РУДЕНКО С. Дослідження кургану скіфського часу в Потясминні	241
ХАРКІВСЬКА ОБЛАСТЬ		МОГИЛОВО, РУДЕНКО С., ПАНЧЕНКО К., ЛЯШКО Ю. Роботи на Мотронинському городищі	241
АКСЬОНОВ В. Дослідження на катакомбному могильнику біля с. Верхній Салтів	194	ПОЛТАВЕЦЬ В., МОГИЛОВ О., КОЗАК О., РУДЕНКО С. Дослідження колективного захоронення в Чигирині	243
АКСЬОНОВ В. Роботи на ранньосередньовічному Нетайлівському могильнику	196	ШИДЛОВСЬКИЙ П., ПЕАН С., ДЕМЕЙ Л., КРЕПІН Л., ЦВІРКУН О., ЧИМИРИС М., МАМЧУР Б. Поновлення досліджень четвертого Межирицького житла	244
ДІДИК В., БІЛЬКО І., КАЧАЛО С., ОХРІМЕНКО Г. Розвідки в Дергачівському районі	198	ЧЕРНІВЕЦЬКА ОБЛАСТЬ	
КВІТКОВСКИЙ В., СВИСТУН Г. Дослідження Кичівського археологічного комплексу	201	НЕЧИТАЙЛО П., ТИМЧУК Д., ДОЛЖЕНКО Ю., КАЛАШНИК Є., РІДУШ Б. Роботи на скельно-печерному комплексі в с. Василівка Сокирянського району	248
КОЛОДА В. Дослідження нових житлово-господарчих і культових комплексів на городищі в с. Мохнач	204	ПЕТРАУСКАС О., АВРАМЕНКО М. Дослідження могильника черняхівської культури Комарів 1	250
ЛЮБИЧЕВ М., МИЗГІН К., ШУЛЬТЦЕ Е., ВАРАЧОВА К., ФІЛАТОВ Д., РУСНАК В. Дослідження пам'яток пізньоримського часу на Харківщині	206	ПЕТРАУСКАС О., ШИШКІН Р. Дослідження ремісничої факторії черняхівської культури в Комарові на Подністров'ї	251
СНІЖКО І., БАБЕНКО Л. Дослідження пізньопалеолітичної стоянки біля с. Кам'янка	207	ЧЕРНІВЦЬКА ОБЛАСТЬ	
ХЕРСОНСЬКА ОБЛАСТЬ		КЕДУН І., ЛИЦЕВИЧ Я., ПАРХОМЕНКО О. Дослідження на території м. Ніжин	253
БІЛЯЄВА С., ГУЛЕНКО К., ІЄВЛЕВ М., МАНІГДА О., ФІАЛКО О., ЧУБЕНКО О. Роботи Південної середньовічної експедиції	210	МОЦЯ О., КАЗАКОВ А., РИЖИЙ В. Дослідження Чернігова	254
ГЕРАСИМОВ В., РЕЙДА Р., СМІРНОВ О. Дослідження Чорноморської міжнародної підводної археологічної експедиції ІА НАН України	212	МОЦЯ О., СКОРОХОД В., ЖИГОЛА В. Дослідження передгороддя в Чернігові	255
КОЛЕСНИЧЕНКО А. Обстеження Ягорлицького поселення	214	НОГІН Є. Дослідження неолітичних поселень Турбін-Мис та Серикові Сосни	258
СМІРНОВ О., СМІРНОВ Л. Розвідки на теренах Білозерського району Херсонщини	215	СИТИЙ Ю., МЕЗЕНЦЕВ В. Дослідження на території Батурина	259
СИМОНЕНКО О., ДЗНЕЛАДЗЕ О., СІКОЗА Д. Роботи на Херсонщині	217	СКОРОХОД В., ЖИГОЛА В. Дослідження кургану в с. Морівськ	260
ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСТЬ		СКОРОХОД В., ЖИГОЛА В., БЛАЖЧЕК Д. Нові дослідження Шестовицьких курганів	262
ГУЦАЛ В. Дослідження курганів ранньоскіфського часу на Хмельниччині	218	СКОРОХОД В., КАПУСТІН К., СИТА Л., ТЕРЕЩЕНКО О. Дослідження посаду Виповзівського городища	263
НЕЧИТАЙЛО П., ТИМЧУК Д., ОМЕЛЬЧЕНКО О. Дослідження на вулиці Зарванська 7/3, 7/4 у Кам'янці-Подільському	219	СКОРОХОД В., МОЦЯ О., ЖИГОЛА В. Роботи на Виповзівському городищі	265
СТАРЕНЬКИЙ І., ЛЕВІНЗОН Є. Дослідження Кам'янець-Подільського державного історичного музею-заповідника	222	СКОРОХОД В., СОРОКІН С., СИТИЙ Ю., ТЕРЕЩЕНКО О. Дослідження в урочищі Орешня у смт Седнів	266
ЧЕРКАСЬКА ОБЛАСТЬ		ЧЕРНЕНКО О., КРАВЧЕНКО Р., ЛУЦЕНКО Р. Дослідження городища Свердловське 1 біля с. Деснянське Коропського району	268
БАШКАТОВ Ю., БІТКОВСЬКА Т. Дослідження поселення ранньоримського часу біля с. Івківці (ур. Троїанка) на Чигиринщині	225	ЧЕРНЕНКО О., НОВИК Т. Роботи на території Єлецького Свято-Успенського монастиря в Чернігові	270
БОЛТРИК Ю., ПРОБИЙГОЛОВА О., КАРМАЗІНА Л., ОЧЕРЕТНИЙ С., ЧЕРНИШ С., ЦВІРКУН О. Поселення доби раннього заліза біля «Висоти 184,4» на Канівщині	227	ЧЕРНЕНКО О., НОВИК Т., ЖАРОВ Г. Дослідження на території окольного граду стародавнього Чернігова	272
БОЛТРИК Ю., ПРОБИЙГОЛОВА О., КАРМАЗІНА Л., ЧЕРНИШ С., КОРЖ А., ОЧЕРЕТНИЙ С. Третій сезон досліджень городища Лисуха	231		

МЕТОДИ ПРИРОДНИЧИХ НАУК В АРХЕОЛОГІЇ

БОНЧКОВСЬКИЙ О. Палеопедологічні та літолого-стратиграфічні дослідження археологічних пам'яток Волинської височини у 2018 році	275
НЕСТЕРОВСЬКИЙ В. Геолого-мінералогічні дослідження	278
ГРИЦЕНКО В. Аналіз зразка вапняку з археологічної пам'ятки Гончарівка	279
КОРОХІНА А. Петрографічні дослідження археологічної кераміки у 2018 р.	279
ГОШКО Т. Дослідження розпису на кераміці з поселення Трипілля	283
ТКАЧУК Л. Відбиток тканини на горщику з Гончарівки	284

СЕРГЕСЬВА М. Дослідження археологічної деревини у 2016–2018 рр.	284
ЯНІШ Є. Короткі відомості щодо археозоологічних досліджень остеологічних матеріалів, проведених у 2015–2018 рр.	291
КУЦОКОНЬ Ю. Археοіхтіологічні визначення 2018 р.	294
КОВАЛЬЧУК О. Археοіхтіологічні визначення 2017–2018 рр.	299
ГОРОБЕЦЬ Л. Визначення решток птахів у знахідках 2018 р.	301
УШКОВА Ю. Аналіз одонтологічних матеріалів ямного часу з могильника Виноградне	302
РУДИЧ Т. Палеоантропологічний матеріал з розкопок могильників черняхівської культури	303
ДОЛЖЕНКО Ю., ПОТЄХІНА І. Аналіз краніологічної серії з поховань XVIII–XIX ст. у Вінниці ..	305

В. Аксьонов

ДОСЛІДЖЕННЯ НА КАТАКОМБНОМУ МОГИЛЬНИКУ БІЛЯ с. ВЕРХНІЙ САЛТІВ

У поточному польовому сезоні спільна експедиція Харківського історичного музею імені М. Ф. Сумцова та історичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна проводили роботи на четвертій ділянці ранньосередньовічного катакомбного могильника біля с. Верхній Салтів. Було досліджено чотири катакомби (№ 145, 146, 148, 150) та поховальна камера катакомби 130, дромос якої виявлено та розкопано ще у 2015 р. Також під час робіт були розкопані дромоси катакомб, у яких з якихось причин не були зроблені поховальні камери (№ 143, 147, 149).

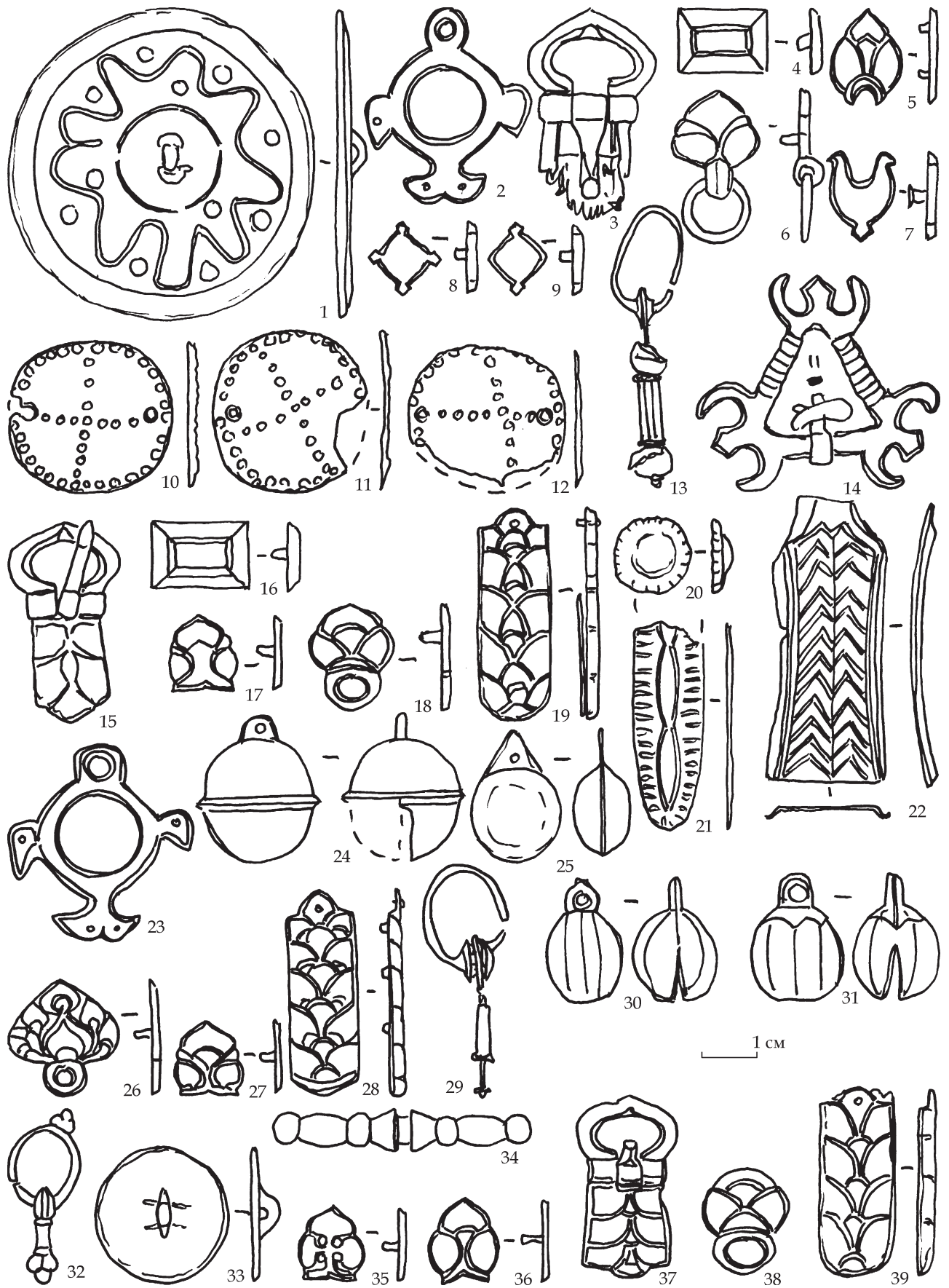
У дромосах усіх виявлених катакомбних споруд були зафіксовані сліди проникнення до поховальних камер у вигляді ходу для повторного проникнення, котрий перерізав дромос у тій його частині, що знаходилась безпосередньо перед поховальною камерою. Дно ходу повторного проникнення до поховальної камери фіксувалося завдяки тонкому прошарку ґрунту темно-коричневого кольору. У заповненні ходу повторного проникнення до поховальної камери катакомби 145 виявлено кам'яну закладку у вигляді плити з пісковика, яку ще у давнину відсунули від входу до поховальної камери. Плита була розвернута та знаходилась біля лівої бокової стінки дромосу, поряд зі входом до камери. Біля нижнього краю закладки виявлені два залізних ножа з залишками дерева від піхов на лезі та два бронзових бубонця. Не дивлячись на те, що у дромосі катакомби № 148 простежувався хід повторного проникнення до поховальної камери, закладка у вигляді верхнього каменю від жорен знаходилась на своєму місці та закривала вхід до камери. На дні ходу повторного проникнення до камери катакомби № 150, безпосередньо на вході до поховальної камери, лежав на боку глечик, який у давнину було вилучено з камери.

Катакомби 130, 148, 150 відносилися до Т-подібних земляних склепів, бо їх камери були перпендикулярні до дромосу. Довга вісь камер катакомб № 145, та № 146 розташовувалась майже на одній лінії з дромосом поховальної споруди.

Поховальна камера катакомби 130 містила навмисне зруйновані у давнину кістяки двох дорослих людей (чоловіка та жінки). Небіжчики були покладені на підстилку з деревного вугілля, головами вліво від входу. Рештки чоловіка займали місце вздовж торцевої стінки камери, рештки жінки розташовувалися ближче до входу в камеру. На дні камери був розкиданий чисельний поховальний інвентар: бронзові литі бубонці; дві каблучки; одна бронзова сережка з рухомою підвіскою; бронзовий дратовий браслет; дзеркало (рисунк: 1); залізні черешкові ножі; три астрагали; сердолікове та скляне намисто; деталі ремінців взуття (пряжки, бляшки, наконечники); елементи поясної гарнітури (пряжка, бронзові бляшки, бронзовий наконечник поясу) (рисунк: 3–9); підвіска-амулет з пташиними голівками (рисунк: 2).

У поховальній камері катакомби 145 виявлені рештки трьох людей (чоловіка, жінки та дівчинки-підлітка). Кістяки були навмисно зруйновані у давнину. За кістками, що залишилися на своїх первинних місцях видно, що небіжчиків було покладено у випростаному положенні на спині головою вліво від входу до камери. На долівці камери виявлені такі речі: тесло-мотика; залізна сокира-чекан; залізні черешкові ножі; сережка с металу білого кольору (рисунк: 13); дві каблучки; сердолікове та скляне намисто; бронзові бляшки-нашивки від стрічки на голову (рисунк: 10–12); дві срібні арабські монети (одна монета перетворена на нашивку, друга — на підвіску); бронзова «рогата» пряжка (рисунк: 14); металеві деталі від ремінців взуття (пряжки, бляшки, наконечники (рисунк: 20, 21); бронзові литі бубонці; бронзові штамповані гудзики грушоподібної форми; бронзові елементи поясної гарнітури (пряжка, бляшки, наконечник поясу) (рисунк: 15–19, 22).

Поховальна камера катакомби № 146 містила рештки молодого чоловіка, що мали сліди невмисної руйнації, здійсненої у давнину. Кістяк людини розташовувався вздовж довгої осі камери ногами до входу. Поряд з кістяком виявлені: три астрагали; залізний

Інвентар з катакомб ВСМ IV: 1–9 – катакомба 139; 10–22 – катакомба 145; 23–29 – катакомба 148; 30–39 – катакомба 150

черешковий ніж; фрагменти залізної рам-частої поясної пряжки; глиняний горщик-цідилка.

У поховальній камері катакомби 148 виявлені рештки дорослого чоловіка та дитини, які лежали на підстилці з деревного вугілля. Кістяк чоловіка зберігав анатомічний порядок та розташовувався вздовж торцевої стінки камери. Небіжчиків поклали у випростаному положенні на спині головою вліво від входу, руки випростані вздовж тулуба, ноги прямі та перехрещені (зв'язані). Чоловіка супроводжували такі речі: тесло-мотика; сокира-чекан; залізні черешкові ножі; елементи поясної гарнітури (бляшки, наконечник поясу) (рисунк: 26–28). З чоловіком пов'язана і шабля, яка була поставлена вертикально біля лівої бокової стінки камери поряд з залишками м'ясної жертвовної їжі та глиняним глечиком. Кістяк дитини розташовувався паралельно кістяку чоловіка, ближче до входу до поховальної камери, та ніс сліди незначної навмисної руйнації, здійсненої у давнину. Череп дитини лежав на зводі та був розвернутий лицевим відділом до лівої бокової

стілки камери. Дитину супроводжували такі речі: дві бронзові сережки з рухомою підвіскою (рисунк: 29); срібна арабська монета, що була перетворена на нашивку; бронзові гудзики та бубонці (рисунк: 24, 25, 30, 31); намисто зі скла; підвіска-амулет з пташиними голівками (рисунк: 23).

Камера катакомби 150 містила вщент зруйновані рештки двох дорослих людей (чоловіка та жінки), які лежали на підстилці з деревного вугілля. На дні камери виявлений такий поховальний інвентар: залізні черешкові ножі; бронзовий гудзик-дзеркальце (рисунк: 33); сердолікове та скляне намисто; бронзові гудзики; металеві деталі від ремінців взуття (пряжки, бляшки, наконечники); дві бронзові сережки з нерухомою підвіскою (рисунк: 32); гудзик стрижнеподібного типу (рисунк: 34); бронзова каблучка; елементи поясної гарнітури (бронзові литі бляшки, пряжка, наконечник поясу) (рисунк: 35–39).

Знайдений поховальний інвентар дозволяє датувати досліджені поховальні комплекси початком — третьою чвертю IX ст.

В. Аксьонов

РОБОТИ НА РАННЬОСЕРЕДНЬОВІЧНОМУ НЕТАЙЛІВСЬКОМУ МОГИЛЬНИКУ

Роботи на Нетайлівському могильнику салтово-маяцької культури проводилися зусиллями співробітників відділу археології Харківського історичного музею імені М. Ф. Сумцова. На могильнику досліджено три поховання (№№ 534–536) у ґрунтових ямах. Усі поховальні ями орієнтовані своїми довгими сторонами вздовж лінії схід–захід. У могильних ямах поховань 534 і 536 були зафіксовані сліди повторного вкопу, який був зроблений ще в давнину та доведений до дна могильної ями.

Яма поховання 534 на рівні її фіксації мала форму овалу, довжина якого становила 3,1 м, а ширина — 2,15 м. Біля дна могильна яма мала форму прямокутника із заокругленими кутами, розміри 2,72 × 0,74 м, була орієнтована своїми довгими сторонами вздовж лінії схід — захід з незначним відхиленням на південь (азимут 86°). Дно могильної ями фіксувалося на глибині 3,1 м від сучасної поверхні. На дні знаходилися залишки дерев'яної

труни розміром 2,44 × 0,4 × 0,15 м. Рештки людини були представлені лише фрагментом нижньої щелепи та кількома зубами, що розташовувалися на відстані 0,72 м від неї. Таке розташування кісток черепа вказує на те, що в давнину в поховання було здійснено навмисне проникнення, внаслідок чого відбулася руйнація кістяка небіжчика та, вірогідно, було вилучено частину поховального інвентарю. В заповненні повторного проникнення в могильну яму на глибині 2,45 м від сучасної поверхні виявлено салтівську кубилку, яка лежало на боку. На дні труни був виявлений не чисельний інвентар: пряслице зі свинцю (рисунк: 1); п'ять намистин зі скла (рисунк: 3–7); три дротові спірально-подібні пронизки (рисунк: 2).

Північніше від поховання 534, майже впритул до нього, виявлено поховання 535, яке було здійснено у могильній ямі прямокутної в плані форми розміром 1,85 × 0,8 м та глибиною 1,85 м від сучасної поверхні. Мо-